

1

DORTĖ pravėrė šiukšlių dėžę. Bemat tvokstelėjo smarvė. Senos lupenos pašvinko, nes ore tvyrojo daugiau nei dvidešimt laipsnių. Jeigu ūkininkas tuoj neatsiųs savo berniuko jų išsi-vežti, gyvuliai susirgs. Ji sumetė atliekas. Dangtis buvo gero-kai sulankstytas ir sandariai nedengė dėžės angos. Žiojintis platus plyšys kvietė vabzdžius ir kirmėles į puotą. Netoliese krūme voras buvo ištempęs tinklą. Trys sustingusios musės kabėjo laukdamos, kol bus sudorotos. Bet voro niekur nesimatė. Galbūt jis netikėtai gavo galą. „Paukščiams irgi reikia gyventi“, – būtų pasakęs tėtis. Jai šitaip pagalvojus, jis tarsi iš dangaus atsiuntė jai atviruką.

Kai Dortė parėjo, Vera rūgščia mina šluostė virtuvės stalą, o motina pylė verdantį vandenį ant šviežiai sumaltos kavos. Jos veidas buvo blyškus, išmuštas raudonų dėmių, palaidinė priekyje prasegta. Galima buvo pagalvoti, kad ištrūko visos sagos. Bet mamos drabužiuose sagų niekada netrūkdavo. Juo-das prastas sijonas gerokai dengė blauzdas. Klubų ir mažyčio apvalaus pilvo jau seniai nebuvo. Pastaruoju metu jos kūnas išdubo, ypač per juosmenį – visai kaip dėdės Josefo auksinis laikrodis be mechanizmo. Kartais vakarais, kai mama būda-vo kaip reikiant pavargusi, jos veidas panėšėdavo į pagulėjusį ant žemės obuolį.

– Malda – vienintelis dalykas, kuriuo žmogus nuolat gali pasitikėti. Malda yra bambagyslė, jungianti mus su Dievu, – pasakė motina ir ištiesė nugarą.

Vera taip krestelėjo galvą, kad plaukai pakilo, o veidas įgavo išraišką, tarsi ji planuotų žmogžudystę.

– Melstis! – suspiegė ji. – Antraip nedaug kuo turime pasitikėti! *Jis* net nesiteikia duoti mums kelių varganų litų – naujai suknelei arba nuomai! Mums nereikėjo parduoti namo Baltarusijoje ir atsikraustyti į šitą nuskurusią vietą, kur tik girtuokliai ir surūgusios bobos! – Ji šluostė stalą į taktą su kiekvienu žodžiu. Paskui išskalavo mazgotę cinkuotoje vonelėje ir gręžė, kol pabalo krumpliai, tada demonstratyviai ją sulankstė į keturias dalis ir nutėškė ant čiaupo.

– Būk gera, išpilk vandenį! – paprašė motina ir pažiūrėjo į ją su liūdna nuostaba, tarsi tik dabar būtų paaiškėję, kad tokius šventvagiškus žodžius geba ištarti vaikas, kuriam ji davė gyvybę.

Vera išpylė vonelę taip staigiai, kad vanduo aptaškė visą sieną. Po akimirkos ji stovėjo už širmos ir šukavosi ilgus šviesius plaukus. Vilkėjo gražiąją palaidinę ir trumpą sijoną, kurio apačios kilnodavosi jai einant. Matyt, ir šįvakar eis linksmintis.

– Susipink arba susirišk plaukus, brangioji, – pasakė mama švelniai, bet įsakmiai.

Vera nutylėjo ir nepakluso mamai. Tik nusikabino rankinę ir švarkelį nuo vagio prie durų ir susiruošė eiti. Mama uždėjo Verai ant peties ranką, bet jai viso to nereikėjo. Pasipurtė, tarsi būtų nutūpęs įkyrus vabzdys. Motinos veidu nuslydo šešėlis. Jis priminė šaltas žiemos dienas prie upės, tylias, balnas ir kupinas sielvarto, apie kurį kalbėti buvo nevalia.

Netrukus jos išgirdo Veros žingsnius ant laiptų. Žengė jį gan garsiai.

– Kai kurie gedi labiau kūnu nei galva. O veiksmai yra aiškesni nei mintys, todėl mes pastebime Veros sielvartą, – pasakė mama, kai jos liko vienos. Jos balsas virpėjo nutraukiamas atodūsių, bet veidas buvo akmeninis.

Dortė nuolat girdėdavo kalbant, kad jiedvi su Vera labai skirtingo būdo, atseit Vera tėvo ilgisi miršdama labiau nei ji, bet tai nereiškia, kad vienos skausmas mažesnis už kitos. Dortės skausmas nebuvo nei didelis, nei mažas. Labiau priminė šukių rijimą.

Veros skausmas dažnai virsdavo bausmėmis arba įžeidimais arba ji ilgam pradingdavo mamai nežinant. Dortė, priešingai, panėšėjo į šikšnosparnį žiemą – įsikabinusį nagais, kybantį žemyn galva tamsioje kertėje. Jos skausmas buvo toks natūralus, kad, atrodė, ateina kartu su šiuo metų laiku.

Mamos maldos prasidėjo prieš atsikraustant į Lietuvą. Iš pradžių Dortei jos buvo nemalonios. Bet dabar dievobaimingi pokalbiai tapo kasdienybe. Tarsi ne visai suprantama psalmės eilute arba senų laiptų girgždesiu. Širynt mama prašė Dievo Motinos atleidimo, nes Vera praėjusį vakarą nusikalto – per vėlai grįžo namo. Mama paaiškino, kad jauniems žmonėms yra be galo daug pagundų. Dortė manė, jog Mergelė Marija jau seniai turėtų tą žinoti. Pati Vera atleidimo neprašė ir negavo, tiesiog gulėjo užsimerkusi ir apsimetė mieganti.

Dortė šiose maldose įgudo išskaityti kur kas daugiau, nei reiškę žodžiai. Taip suprasdavo, ką mama žino apie Verą ir ją. Pavyzdžiui, kad mama girdėjo jas kalbant, kaip puiku būtų iškeliauti. Tolyne. Į Vakarus. Tiesą pasakius, mama turėtų jas suprasti, nes ir ji paliko vietą, iš kurios buvo kilusi. Bet ji, matyt, manė, kad Vera ir Dortė paliktų namus dėl kitų priežasčių.

Tėvas jas mokė lietuviškai nuo pat mažų dienų, nes tai buvo jo gimtoji kalba. Mama taip pat mokėjo šią kalbą, bet

melsdavosi visada rusiškai. Į Mergele Mariją kreipdavosi turbūt tik iš mandagumo. Galiausiai visada sukalbėdavo „Tėve mūsų“ rytais sėdėdama ant suoloelio prie dujinės viryklės ir maldama kavą. Atrodė, tarsi juos abu rytinė kava domina vienodai. Sėdėdamas danguje jis laukdavo, kol užvirs vanduo ir mama juo užpils sumaltas kavos pupeles. Jei oras būdavo šaltas, Dievui reikėdavo palaukti. Tada mama apsilkdavo nutrintą chalatą, apkraštuotą netikru kailiu, ir likdavo gulėti išskleidžiamoje sofoje po antklode.

Dažnai maldos sukdavosi apie tai, kokios jos turėtų būti dėkingos dėdei Josefui, kad jas priėmė. Mama neminėdavo, jog visa kuo padeda senukams. Ypač daug, kai negalėdavo susimokėti nuomos. Skalbdavo ir valydavo, taisydavo drabužius, gamindavo valgyti, dar daržas, sniego kasimas. Turėdavo palesinti vištas, o kartais ir papjauti, nupešti. Būdavo, kad mama su Dievu aptarinėdavo tai, ko ji neturėjo žinoti. Pavyzdžiui, kad Dortė už gyvatvorės stovėjo su kepėjo sūnumi Nikolajumi ir apsimetė nejaučianti, jog jis laiko ją stipriai apkabinęs per liemenį ir spaudžia prie savęs. Bet Dortė tai juto! Tarsi tirpo jo glėbyje. Tarsi jos odos paskirtis buvo viena vienintelė – būti liečiama.

TĖČIO dėdė Josefas buvo liesas vyras gyslotomis rankomis, dažniausiai sėdėdavo ant kėdės prie lango ir laukdavo, kada iš Vilniaus grįš sūnus. Jam atitekdavo nuoma. Senukams pinigai ne itin rūpėjo, labiau reikėjo pagalbos.

– Namas juk vis tiek stovi, – sakydavo Josefas.

Žmonės čia jį vadino litvaku, arba žydu. Būdavo pasakojamos šurprios istorijos, kaip jis slapstėsi ir buvo patekęs į nelaisvę. Vienas iš mokytojų – nepasakydamas to tiesiogiai – užsiminė, kad tai žydai buvo kalti dėl rusų atėjimo keturiasdešimt

ketvirtaisiais. Jis vadino juos komunistais. Jie mokėsi taip pat apie Romą Kalantą, jaunąjį herojų, kuris susidegino septyniasdešimt antraisiais protestuodamas prieš rusų sugrįžimą. Susideginimas, aišku, buvo kažkas baisaus ir neprilygstamo, bet šitaip pasielgti ji negalėtų. Pats dėdė Josefas nepasakodavo nieko, todėl Dortė vis pagalvodavo, ar galima taip užtikrintai žinoti, kaip viskas buvo.

Josefo žmona Ana ne visada jas pažindavo. Kažkas jos galvoje buvo išsiderinę. Neretai ji jas pasitikdavo išgąstingais ir nedraugiškais protrūkiiais, kai užeidavo nešinos mamos sutvarkytais drabužiais arba pagamintu maistu. Vera atsisakydavo ten eiti, todėl visada tekdavo Dortei. Šįvakar irgi.

Ji atsargiai nulipo laiptais nešina puodu atvėsusios bulvių košės ir padėjo senukams ją pasišildyti. Raugintų agurkų kvapas iš puodynės priangyje sklido po visą namą. Mama pripildydavo melsvus trilitrinius stiklainius, užsukdavo žvilgančius metalinius dangtelius ir pastatydavo į rūšį. Bet dar ir dabar krapų kvapas tvokstelėdavo į kiekvieną, kuris atidarydavo duris.

Josefas paprašė šį bei tą garsiai paskaityti iš nusitrynusio „Lietuvos ryto“ numerio. Ji tai mielai darydavo, kad išmoktų skaityti lietuviškai. Mokėti kalbėti buvo viena, o rašyti ir skaityti – visai kas kita. Tą ji suprato iškart, kai tik pradėjo lankyti lietuvišką mokyklą.

Balti senojo Josefo plaukai sukosi drėgnomis garbanomis aplink kiaušinio formos galvą. Jei jis nebūtų buvęs toks raukšlėtas ir jo senas kūnas toks išstypęs, būtų buvę galima pamanyti, kad yra ką tik gimęs. Galva visada būdavo kiek panarinta, marškinių krūtinė neretai sutepta. Mama sakė, kad jis apsidrabsto spjaudydamas kramtomąjį tabaką. Akiniai balnojo nosį taip, kad jis galėjo matyti ir per akinių viršų, ir pro

stiklus. Jei Dortė būtų taip gerai jo nepažinojusi, būtų pama-
niusi, kad jis piktas.

– Girdėjau Verą stipriai užtrenkiant duris! – pareiškė jis,
kai ji nustojo skaičiusi.

– Šit kaip...

– Tavo motinai nelengva!

Dortė neturėjo ką atsakyti, taigi tik paklausė, ar skaityti
toliau. Josefas linktelėjo ir susinėrė rankas ant kelių. Paskui
užmerkė akis ir leido tęsti.

Ana dažniausiai sėdėdavo palenkusi galvą. Stalas atstojo
tvirtą medinę tvorą ir neleisdavo jai nukristi ant grindų, kai
moteris, pamiršusi pirma atsistoti, susigalvodavo pasivaikšči-
oti. Kartkartėmis ji išsitiesdavo ir praverdavo burną, tarsi norė-
tų kažką pasakyti. Bet dažniausiai pamiršdavo ir likdavo tiesiog
sėdėti ir čiulpti dantis. Paprastai ji laikydavo nusitvėrusi kasą,
svyrančią jai ant peties. Ši buvo stora ir žvilganti, tarsi ištepta
grindų laku, kad ilgiau išsilaikytų. Jos veido išraiška beveik vi-
sada būdavo tokia pati: *atsargiai, kitaip trenksiu!* Dortė niekada
nepatyrė, kad ji taip darytų, tačiau nemėgo į ją tokią žiūrėti.

Buvo saugu laikytis įsikibus į laikraštį. Bet staiga, įpusėjusi
straipsnį apie prezidentui Paksui ruošiamą apkaltą, ji ėmė gal-
voti, kad neteisinga, jog tėtis turėjo mirti, o Anai, kurios galvo-
je taip sujaukta, leista gyventi. Dėl to ji ėmė skaityti per greitai.

– Ne, ne... Ką dabar pasakei? – subarė Josefas balsu žmo-
gaus, kuris niekada nieko negauna.

Dortė turėjo viską pakartoti taip iki galo ir nesuprasdama,
ar prezidentas nusipelnė apkaltos, ar ne.

– Dėde Josefai, – galiausiai pasakė ji. – Tai senas laikraštis.
Esu skaičiusi jį anksčiau.

– Žinau juk! Man patinka klausytis to paties! – pareiškė
triumfuodamas.

Tačiau netrukus Ana pasidarė labai nerami, ir Josefas turėjo padėti jai atsigulti į lovą. Dortė sulankstė laikraštį, paėmė puodą, kuriame atnešė maistą, ir palinkėjo labos nakties.

Kai ji užlipo aukštyn, mama stovėjo ir lygino kunigo marškinius. Turėjo juos atiduoti kitą rytą. Sudėtas piltuvėliu lūpas ji pakreipė į kairę ir nusipūtė plaukus nuo sukaitusio veido. Tada šyptelėjo Dortei.

– Jie pavalgė?

– Taip.

– Suplovei lėkštes ir sudėjai į spintą?

– Taip.

– Paskaitei Josefui?

– Taip, apie prezidentą.

– Ar jis neminėjo, kad parvažiuoja sūnus?

Mama niekada neištardavo Josefo sūnaus vardo. Šitaip ji laikėsi atstumo, nes jis galėjo būti gan nemalonus, joms neišgalint susimokėti.

– Ne, to jis neminėjo.

Mamos neprašyta, Dortė išėmė iš krepšio skalbinius ir sulankstė.

– Aš džiaugiuosi, kad tu esi rami. Kad nepriimi visko taip skaudžiai, – pasakė mama ir sulenkė paskutinę kunigo baltinių rankovę. Jie turėjo būti sulankstyti tiksliai, rankogaliai ant marškinių priekio, o kita rankovių dalis paslėpta nugaroje.

– Ar man sudrėkinti šitą paklodę?

– Taip, sudrėkink.

Dortė pripylė purkštuvą ir ištiesė paklodę ant suolo.

– Vera tokių silpnų nervų. Ji jautriai reaguoja, kad mes neturime pinigų, – pasakė mama.

Dortė gerai nesuprato, ar ji tai pasakė jai, ar Dievui, todėl pratylėjo.

DEŠIMTĄ valandą jos baigė tvarkytis po dienos darbų, ir mama nusižiovavo. Paskui prisuko laikrodį ir pasiruošė eiti miegoti. Bet apie vidurnaktį ji vis dar vaikštinėjo nuo vieno lango prie kito nekalbėdama apie tai, apie ką jiedvi galvojo, – Vera dar nebuvo grįžusi. Dortė, kaip visad, nepakęs būti to liudininke, nors ir patogiai sėdėdama tėvo fotelyje su atlasu ant kelių.

– Mama! Gal geriau eitume jos paieškoti?

– Taip! – pasakė mama ir pastvėrė juodąją skarą. Kartais ji būdavo tarsi prisukama lėlė – tereikėdavo ištarti žodį, ir ji išsijudindavo.

Kai tik jos apsirengė, ant laiptų išgirdo Verą. Lengvi žingsniai, visiškai kitokie nei paprastai. Ir štai ji pasirodė tarpdury. Veidas degė, o palaidinė priekyje buvo kiek paglamžyta. Lūpos tarsi rožės kunigo sode. Tos, kurios buvo tokios sunkios ir raudonos, kad rėmėsi į statinių tvorą.

– Tėtė niekada to nebūtų leidęs, – tarė mama.

– Ką tu apie tai žinai? Jis jau dveji metai kaip miręs! Man aštuoniolika ir darau, ką noriu!

Užuot dar labiau Verai priekaištavusi, mama staiga stabtelėjo su skara rankose, atrodė tarsi paukštis ant vienos kojos, besižvalgantis kirminų.

– Jau praėjo tiek daug laiko? – nustebo ji ir vėl pakabino skarą ant vagio. Iškart išskleidė sofą, nieko daugiau nebesakydama.

Kartą, kai Dortė padėjo mamai tvarkyti kunigo namus, jis pareiškė, kad mamai kalbant supranti, jog ji kilusi iš išsilavinusios šeimos. Jis turbūt taip ir galvojo, bet, tiesą pasakius, nemėgo visko, kas rusiška, nors nuo jo ir dvelkdavo degtine. Kunigas buvo teisus. Mama užaugo dideliame name su sodu

miesto, kuris anuomet vadinosi Leningradas, pakraštyje. Bet ji beveik niekada apie tai nekalbėdavo.

Kai Vera ir Dortė atsigulė į lovą už spintos, po kambarį pasklido švelnus ir tylus, bet aiškus mamos balsas.

– Brangioji Marija, Dievo Motina, tu žinai, kad Verai čia per ankšta, kai lauke šviečia mėnulis ir žvaigždės. Ir muzika, ir šokiai! Mes neprieštarujame, kad ji turi draugų, kad ji juokiasi ir mėgaujasi gyvenimu. Bet ji nemato visų pavojų. Ji dar nemačiusi gyvenimo ir nežino, ką žmogui gali tekti išverti. Todėl ji nemėgsta, kai aš sakau, jog žinau daugiau ir noriu ją apginti. Tu, mano Dieve, juk žinai dar geriau už mane ir, aišku, prisimeni, kad ir aš jaunystėje buvau maištininkė, ta, kuri manė esanti nepažeidžiama. Bet aš išsisukau lengvai, nes Tu buvai maloningas ir mano kelyje atsiuntei meilę. Tu pasiėmei mano mylimąjį, bet taip pat leidai suprasti, kad pyktis gimdo blogį. Aš nesimeldžiau tiek, kiek turėjau, kol nepatyriau kančios. Kančia mane sutaurino. Todėl aš dėkoju tau ir meldžiu: leisk Verai lengvai išsisukti! Palengvink jos mėnesinių dienas! Nesuteik jai didesnių kančių, nei ji gali pakelti. Bet suteik meilės! Ir jeigu būtų galimybė – jai dar reikėtų ir darbo! Amen!

2

PANIEKOS kupinu balsu vietą, kurioje jos gyveno, Vera vadino pakelės lūšnynu. Centre stovėjo katalikų bažnyčia, kuri mamai netiko. Ji buvo stačiatikė. Mokykla, du barai ir kirpykla. Laidojimo namai grotuotais langais – galėjai pamanyti, kad savininkas įtaria žmones vagiant lavonus. Kepėjas, kuris senu automobiliu išvežiodavo savo prekes po kaimyninių miestelių parduotuves. Degalinė, apsupta geležies laužo, kioskas, kuriame buvo pardavinėjama ir degtinė, bei vadinamasis prekybos centras, kuriame Vrai retkarčiais tekdavo padirbėti. Kai su barškanciais kraustuliais atvažiavo sunkvežimiu, jos nepažinojo nieko, teturėjo senojo dėdės Josefo laiškus.

Kepėjo žmonai priklausė vietinis baras. Jame buvo prekiaujama degtine, todėl mamai nepatiko, kad jos ten vakarais vaikščioja. Kepėjo žmona dar pardavinėjo limonadą ir kavą. Žinoma, ir kepinius. Duona būdavo pilkos spalvos ir kvepėdavo kmynais bei alaus mielėmis. Kadangi ji buvo rusė, kepėdavo auksaspalves bandeles su saldžiu varškės įdaru. Būdavo taip skanu užsigerti stikline pieno. Kepėjo žmona skleidė aplink save lengvą cinamono aromata.

Kartais vakarais ten pasidarydavo sausakimša. Susirinkdavo jauni ir suaugę vyrai. Dauguma jaunimo baigę mokyklą neturėdavo kuo užsiimti. Nedaugelis turėjo giminių mieste,

pas kuriuos galėtų gyventi, kol mokysis amato arba sieks aukštesnio išsilavinimo. Todėl likdavo namie ir dirbdavo, jei kas pasitaikydavo.

Į barą kepėjo namo pusrūsyje iš gatvės vedė pora laiptelių. Kartais per kepyklos, kuri irgi buvo ten įsikūrusi, sieną galėjai išgirsti minkymo mašiną. Atsidavė rūsiu ir tabaku, nors kepyklos durys dažnai žiojėdavo atidarytos, o kepėjo žmona dažnai viską vėdindavo ir stengdavosi palaikyti švarą. Viena siena margavo išklijuota tapetais su rudais ir raudonais susipinančiais raštais. Šviesa patekdavo pro du langus, o juos dengė dvi įprastos svetainės užuolaidos, šonuose parištos nušiurusiomis visai tam netinkamomis juostelėmis.

Kartais ten stovėdavo sūnus Nikolajus. Arba padėdavo. Jo, kaip ir motinos, veidas švytėjo, nesvarbu, koks būdavo oras. Jis retai ką tardavo, bet žvilgsnis slysdavo Dortės kūnu taip aiškiai, jog atrodė, lyg jis ką draugiškai jai sakytų. Ji ten eidavo tik dieną. Dabar jau buvo beveik vakaras, bet kai ji pamatė, kad Nikolajus stovi vienas, kojos pačios ten nuvedė. Ji linktelėjo ir atsukdama nugarą į duris atsisėdo ant kėdės šalia prekystalio. Jis nuėjo į kambarėlį šalimais, kuris atstojo virtuvę, ir grįžo nešinas stikline pieno, nors ji ir neprašė. Vaikino veidas buvo visiškai rimtas, vis dėlto ji matė, kad iš tikrųjų jis šypsosi. Ji ištarė „Labai ačiū!“ ir šyptelėjo jam.

Tvarkydamasis už prekystalio jis dirsčiojo į ją, o ji dirsčiojo į jį. Daugiausia jis be jokio reikalo dėliojo daiktus iš vienos vietos į kitą. Be to, rankose laikė mazgotę ir ja kažką valė. Ji niekada nebuvo mačiusi, kad kas nors taip neįprastai laikytų mazgotę. Jis gniaužė ją kumštyje taip, tarsi ne mazgote, o kumščiu būtų reikėję atlikti darbą.

Kad jis nejustų, jog į jį spoksoma, Dortė stengėsi žiūrėti pro nuleistus akių vokus arba tada, kai jis šiek tiek nusisukdavo.

Ji dar išskleidė ten gulintį laikraštį, bet tik apsimetė skaitanti. Juodu nesikalbėjo, nors viduje nebuvo nieko.

Kai jau seniai buvo išgėrusi pieną ir vakaras ant lango išskleidė mėlyną savo apsiaustą, Dortė atsistojo. Užuoť linktelėjusi, tūptelėjo. Susigėdusi paraudo. Jis linktelėjo rimtu, švytinčiu veidu kaip įprastai. Bet šiandien žaibiškai numetė mazgotę, pro kepyklos duris pranešė išeinąs ir čiupo gulintį ant kėdės švarkelį. Dortė to nesitikėjo, todėl toks elgesys jai nepasirodė keistas. Juk jis nieko blogo nepadarė, tiesiog atidarė duris, tarsi jie būtų susitarę. Tamsa ir medžių šešėliai juos slėpė nuo kitų, bet ne vieną nuo kito. Šiuo metu daugelį slėpė užuolaidos.

– Ar galiu tave palydėti? – eidamas paklausė truputį uždušęs. Ji tik palinksėjo. Bet tuoj pat jai toptelėjo, kad yra per tamsu ir jis gali to nepamatęs lengvai pamanyti, jog ji prieštarauja. Todėl ji pažvelgė į jį ir šyptelėjo. Miltų dėmės ant jo skruosto jau nebesimatė. Ten, viduje, ji buvo ryški. Tačiau iš jo akių ir tamsoje sklido šviesa. Šiek tiek nerami, tarsi laivų šviesos vakare.

Jis palydėjo Dortę iki pat namų slenksčio. Sustoję stovėjo tylėdami. Tuomet jis turbūt susimąstė, kad ką nors turėtų daryti. Tvirtai ją prisispaudė ir leido rankoms slysti jos nugara. Netrukus ir sėdmenimis. Dortė tarsi niro į saulės prišildytą upės įdubą. Lyg kas švelniai kuteno šlaunis ir pilvą, nors jo rankų ten nebuvo. Ji turbūt turėjo uždrausti. Krūtys irgi tapo šio keisto malonumo dalimi. Beveik liovėsi kvėpavusi. Dabar tai atrodė visai nebūtina. Jo ranka nuslydo palaidine. Buvo nepakeliamai nuostabu. Dortė stovėjo tamsoje, apgaubta pyrago ir duonos kvapo. Po valandėlės ten, apačioje, ji pajuto kažką panašaus į drėgnas samanas. Ar buvo šitaip nutikę anksčiau?

Tą pačią akimirką kažkas nulipo laiptais. Laimei, jie laiku išgirdo žingsnius, ir jis spėjo dingti prieš kam nors sužinant, kad čia buvo. Išskyrus mamą.

– Štai kur tu, brangioji! – pasakė ji ir nuėjo į tualetą nė neužsimindama, kad žino.

Taigi Dortė, kol užlipo laiptais ir nusivilko, spėjo aprimti.

– Manau, Vėrai nepatiko mano pokalbis su Dievu tą vakarą – apie tai, kad jos mėnesinės tokios sunkios, – pasakė mama įėjusi iš paskos.

– Taip, ji linkusi tai slėpti.

Tą patį rytą Vera šaukė, kad motina ir Dievas pažeidė jos orumą. Mama kaip visad teigė, jog nė šapelis nėra nukritęs ant žemės Dievui nežinant. Ir Dortė suprato, kad Veros mėnesinės, palyginti su visomis didelėmis ir mažomis nelaimėmis pasaulyje, yra niekis.

Tėčiui nebuvo sunku viską sakyti žmonėms tiesiai – ne taip kaip mamai. Dortei atrodė, kad pažįsta jį daug geriau. Net dabar, kai jo jau nebėra. Ji ryškiausiai prisiminė ne tai, kaip jis atrodė ar ką darė, bet tai, kaip sėdėdavo nušiuurusiame fotelyje su kutais ant ranktūrių ir kalbėdavosi su jomis. Jis nepykdamas, jei jos ir nesiklausydavo, tiesiog ramiai sėdėdavo ir kalbėdavo toliau. Standūs jo ūsai kilodavosi aukštyn žemyn, tarsi prieštaraudami kiekvienam žodžiui. Bet jis to nepastebėdavo. Jis buvo tarsi nesustabdoma, saugi žodžių upė.

Jam išėjus viskas nutilo. Net oras nustojo judėti. Liepos viduryje tvyrojo bemaž trisdešimties laipsnių karštis. Žmonių sodai ir laukai virto dykyne. Tarsi gamta iš anksto būtų žinojusi, kad tėvas liepos aštuonioliktos rytą gulės miręs lovoje šalia mamos visiškai tylus. Ir nebesušuks „Labas rytas!“ kaip visada.

Motinos klyksmas tiesiog įsiveržė į Dortės sapną. Ji vaikščiojo pievoje ir skynė ramunes, bet taip skubėjo, kad nutraukdavo tik gėlių žiedus. Dortė kažkaip suprato, nors ir per miegus, kad motinos klyksmas reiškia kažką labai baisaus. Bet kad gali mirti tėvas? Ne, negalėjo būti nė kalbos! Net ir tada,

kai jos su Vera stovėdamos priešais lovą ji pamatė, nors motinos klyksmas ir atsimušė į langų stiklus priversdamas ryto šviesą atsitraukti.

Dortė negalėjo prisiminti, ką darė, bet Vera kiek pastovėjo, paskui nulėkė pas kaimynus pagalbos. Tėvo tai neatgaivino, tačiau ji bent jau pamėgino.

Iš pradžių mama tėvo mirtį priėmė kaip nenatūralų dalyką, nors ir akivaizdų, bet ilgainiui ji visiškai neteko jėgų. Atrodė, tarsi dingo iš namų visos mintys ir judesiai. Jei ne geri kaimynai, Verai ir Dortei būtų reikėję ją palaidoti pačioms. Bet tokiais atvejais visi susitelkdavo, bent jau kol tai nieko nekainuodavo. Po kuklių laidotuvių mama ir vėl pasikeitė. Tyla ir praktiškumas užvaldė visus kampus, įsitvirtino tapetuose ir užuolaidose, nugulė peilius stalčiuje ir patalynę.

Dortės širdyje kažkas įtrūko. Kaip ir tėvo pasakojime apie plyšį ledyne, į kurį žmonės įkrisdavo ir jau niekada iš jo nebeišsikapstydavo. Tikrovėje ji niekada nebuvo ledynuose, bet vis tiek matė save išalusią. Kartais naktimis ji nubusdavo, nes tame plyšyje imdavo dusti. Jai pavykdavo įkvėpti, bet visiškai tai nepraeidavo, vis pasikartodavo. Ji suprato, kad šitaip tęsis visą likusį gyvenimą. Kad ir ką ji darydavo, plyšys žiojėjo visada, nors tiesiogiai apie tai ir negalvodavo. Pavyzdžiui, kai atsi- busdavo naktį ir atsitūpdavo virš kibiro. Beprasmiškai šlykštu išleisti į baltąjį kibirą skysčius iš kūno, tą snaudžiančią gyvybę, o tėvas turi gulėti žemėje. Tiesiog pūti.

Paaiškinti tokių minčių ji nesugebėjo niekam. Bet galbūt kada nors. Nikolajui.

– VERA! nelengva, – pasakė mama ir pastatė lygintuvą ant stovo.

– Tikrai?

– Ji, matyt, galvoja apie tėtį. O kai jai mėnesinės, viskas dar liūdniau.

Mamos rankos buvo raudonos ir ištinusios. Tokios jos pasidarydavo visada, kai ji skalbdavo ir tą pačią dieną lygindavo. Šitaip nutikdavo, kai drabužiai gerai džiūdavo. Ji turėdavo lyginti, kol drabužis dar iki galo neišdžiūvęs, kad nereikėtų drėkinti. Dabar ji pasilenkė virš lyginimo lentos ir pasinėrė į mintis, kuriomis su Dorte nesidalydavo. Tai truko keletą minučių. Paskui staiga tarsi vėl atsigavo ir lyg niekur nieko kalbėjo toliau.

– Tau reikėtų draugės, Dorte, – pasakė nepaaiškinusi kodėl. Taigi reikėjo tiesiog laukti – gal paaiškins melddamasi. Vera turėjo draugų, bet mama ne visais vienodai žavėjosi. Todėl tai, ką ji sakė, buvo keistoka.

– Turėtum dažniau išeiti ten, kur renkasi jaunimas. Kur tai yra? – paklausė mama ir suskleidė lyginimo lentą.

– Nežinau.

– Ar Vera eina į kepėjo barą susitikti su jaunimu?

– Ne, į kitą.

– Manau, kepėjo tau geriausias, – nusprendė mama. – Gausi centų, kad galėtum ten vieną dieną nueiti. Bet ne vakare.

Dortė paraudo ir greitai nusisuko.

– Kuo jis vardu? – paklausė mama tarsi tarp kitko. – Tas kepėjo sūnus.

– Nikolajus, – sušnibždėjo Dortė nebežinodama, kur dėtis. Bet mama neužsiminė, kad matė juos kieme. Mergaitė pasijuto labai dėkinga, todėl pažadėjo sau dažniau melstis – kad nudžiugintų mamą.